

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б»), Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) [www. economy.nayka.com.ua](http://www.economy.nayka.com.ua) | № 12, 2020 | 24.12.2020 p.

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.12.18](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.12.18)

УДК 338.2:330.322.3

*Л. В. Шаульська,
д. е. н., професор,
професор кафедри менеджменту інноваційної та інвестиційної діяльності,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0002-7919-6733*

*О. В. Томчук,
к. е. н., доцент,
доцент кафедри менеджменту та поведінкової економіки,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
ORCID ID: 0000-0002-1817-7483*

ЧОМУ ЛЮДИ ОБИРАЮТЬ МІСТА: ПОВЕДІНКОВІ МОДЕЛІ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

*L. Shaulska
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Management of Innovative and Investment activity,
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

*O. Tomchuk
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management and Behavioral Economics,
Vasyl' Stus Donetsk National University*

WHY PEOPLE CHOOSE CITIES: BEHAVIORAL MODELS IN THE CONTEXT OF HUMAN DEVELOPMENT

В статті проведено аналіз трансформаційної еволюції ролі людського чинника в контексті стійкого розвитку територій та міст. Обґрунтовано сучасні підходи до тлумачення парадигми соціально-економічного розвитку та підвищення значущості міст у забезпеченні динаміки глобалізованого зростання. Здійснено систематизацію та узагальнення ключових чинників, що визначають привабливість міст та впливають на формування позитивних поведінкових траєкторій носіїв людського потенціалу, дозволяючи їм максимально повно реалізовувати життєві та особистісні цілі в соціально-економічній системі міста. Визначено напрямки застосування інструментів поведінкової економіки в системі людиноцентрованого розвитку міста, продемонстровано можливості застосування когнітивно-поведінкового коригування з метою формування позитивних поведінкових орієнтирів для оптимізації нарощення, збереження та використання людського потенціалу міст, представлено принциповий механізм імплікації поведінкового підходу в системі управління розвитком міста.

Formation of the information society, the acquisition of the post-industrial economy, the processes of globalization and sustainable development contribute to the expansion of the importance of cities

not only at the regional and national level, but also on a global and even planetary scale. In conditions of limited resources, an effective solution is needed to solve a difficult task of coordination and balancing the implementation of social and economic development of the city, considering the role of human potential, increasing the role, place and human abilities in social and economic processes. The aim of the article is to study the role of cities in the implementation of human-centered development of socio-economic systems and analyze the achievements of behavioral economy in the context of modeling human behavior and its cognitive restructuring through a system of urban development factors. The analysis of the transformational evolution of the human factor role in the context of sustainable development of territories and cities was conducted. Modern approaches to the interpretation of the paradigm of socio-economic development and increasing the importance of cities in ensuring the dynamics of globalized growth are substantiated. The systematization and generalization of the key factors determining the attractiveness of cities and affecting the formation of positive behavioral guidelines of human potential carriers, allowing them to fully realize life and personal goals in the social and economic system of the city have been carried out. It was proved that the best results are achieved by those cities where systematic improvement of living conditions, increasing the comfort of living in urban space, providing multifaceted activity for its inhabitants and at the same time sustainable social and economic indicators to capitalize value added and achieve dynamic growth territory are provided. The directions of using the tools of behavioral economics in the system of people-centered city development are determined, the possibilities of using cognitive-behavioral correction in order to form positive behavioral guidelines for optimizing the growth, preservation and use of the human potential of cities are demonstrated, the principal mechanism of implication the behavioral approach into the city development management system is presented.

Ключові слова: людський потенціал міст; середовище формування людського потенціалу; поведінкова економіка; когнітивно-поведінкове коригування; управління розвитком міста.

Key words: human potential of cities; human potential formation environment; behavioral economics; cognitive-behavioral adjustment; city development management.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Активний суспільний запит на простір, максимально комфортний для життя, в сучасних умовах набуває нових аспектів актуальності, пов'язаних з набуттям місцем проживання додаткових споживчих функцій, обумовлених віддаленою роботою, навчанням та віртуальним доступом до широкого переліку благ. На цьому фоні тренд модернізації та кастомізації міського простору набуває рис ключової парадигми соціально-економічного й територіального розвитку, оскільки висока й сьогодні роль міст як складних соціально-економічних систем, середовища концентрованого потенціалу економічного зростання та сучасного типу економічних відносин, буде лише зростати. Формування інформаційного суспільства, набуття економікою постіндустріального характеру, суперечливі процеси глобалізації та локалізації, стійкого та нелінійного розвитку сприяють розширенню значущості міст не тільки на регіональному та національному рівні, але й у світовому масштабі. Мережа міст перетворюється у міцний каркас економіки за рахунок утворення нових економічних зв'язків, зміни функціонального призначення та характеру економічної діяльності в містах, трансформації механізму господарювання, при цьому людський чинник виступає визначальним у забезпеченні реалізації цих процесів та вимагає розбудови максимально сприятливого середовища для людського існування. Одночасно з цим зростає конкуренція між територіями, яка стрімко посилюється під впливом сталих ознак кризи на місцевому рівні, що обумовлює зниження рівня привабливості міст, незворотні тенденції відтоку конкурентоспроможного населення, спустошення та занепад територій, оскільки за відсутності доступу до умов, необхідних для комфортної життєдіяльності, максимальної особистісної реалізації, досягнення життєвих цілей, носії людського потенціалу прагнуть змінити місце перебування на більш комфортне та перспективне. Найбільшу загрозу при цьому відчувають монофункціональні та спеціалізовані міста, які під впливом технічної модернізації та процесів реструктуризації економіки втрачають своє традиційне функціональне призначення та змушені швидко адаптуватись до новітніх викликів або ж приречені на занепад і поступове вимирання.

Стрімкий розвиток поведінкового напрямку соціально-економічних досліджень в останні роки, визнання результатів відповідних науково-прикладних експериментів та закономірностей у якості бази для реалізації обґрунтованого когнітивно-поведінкового втручання при здійсненні управління соціально-економічними системами різних рівнів дозволяє значно розширити перелік інструментів та механізмів реалізації

інтегрованого розвитку міст. Проведення емпіричного аналізу людської поведінки направлене на визначення ключових чинників, що формують поведінкові моделі розвитку людського потенціалу міст, виявлення ступеню їх впливу та спрямованості з метою здійснення когнітивного реструктурування сформованих поведінкових траєкторій, набуття ними необхідної позитивної динаміки. Застосування підходів, обґрунтованих у межах поведінкової економіки, дозволяє більш якісно визначати напрями стратегічного розвитку міст, формувати політику та заходи, що направлені на швидку економічну та соціальну розбудову, перетворення міст на дружнє, соціально активне, сприятливе середовище, яке сприймається людьми позитивно та відповідає їхнім очікуванням щодо сучасного осередку проживання і реалізації життєвих цілей, дозволяє максимально повно розвинути та реалізувати людські здібності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика трансформації ролі міст в економічному, соціальному та просторовому аспектах перебуває у полі зору багатьох дослідників тривалий період часу. У класичних працях з економіки міст У. Алонсо, Д. Бегга, Р. Фішера, А. Еванса, Е. Міллса [1], Б. Гамільтона, Дж. Форестера [2], Т. Морі, П. Кругмана здійснено перші кроки у побудові просторових моделей міст та їх типологізації, визначення ролі міст у якості полюсів концентрованого зростання. У більш пізніх дослідженнях здійснено численні спроби виявити ключові чинники економічного і соціального розвитку міст: Г. Хойт [3] досліджував роль транспортних коридорів у розвитку міст; модель А. Вебера тривалий період часу виступала основною в теорії розміщення промисловості на основі мінімізації витрат на фактори виробництва; шведський дослідник Г. Мюрдаль одним з перших дослідив ключові чинники економічного розвитку міста, основним з яких назвав недовикористання людського потенціалу. Сучасна концепція генезису міст, вперше визначена у працях Дж. Джекобсона [4], що у якості рушійних сил зародження міст визначає потреби, мотиви й інтереси людей, отримала продовження в роботах М. Спенса, Д. Харві, Й. Гела [5]. Питання розвитку та функціонування українських міст, ключові проблеми та напрями їх подолання вивчаються у працях наукових діячів різних сфер - В. Бабаєва, К. Мезенцева [6], Н. Панкратова [7], О. Карлової [8], К. Осипенко [9]. Формулювання пропозицій щодо подолання кризових явищ, які негативно відображаються на людському розвитку, виявлення взаємозв'язку головних структурних компонентів міст в контексті розвитку людського потенціалу окреслені в роботах О. Грішної [10], С. Дмитрук, О. Новікової, В. Симоненко, П. Бернарда [11], Е. Феррагіні, Дж. Брунекіна [12].

Поведінкова концепція пройшла тривалий період розвитку та її основні здобутки викладені у теорії обмеженої раціональності Г. Саймона, теорії перспективи Д. Канемана та А. Тверські, теорії наджингу Р. Талера, теорії міжчасового вибору Р. Самуельсона, поведінковій теорії ігор Дж. Акерлофа та Р. Шиллера та інших вагомих працях [13-15], наукова дискусія в яких стосується природи поведінкової концепції, її генези та ключових відмінностей від неокласичної школи. Технології когнітивної реструктуризації людської поведінки розглядаються в роботах К. Абрахама, Дж. Анабель [16], П. Варе [17], а можливості застосування інструментарію поведінкової економіки при проведенні економічної політики досліджували Н. Пилипенко [18], В. Ушкальов [19], І. Резанович та інші. Вагомі теоретичні напрацювання та здобутки є підставою для виокремлення прикладного напрямку дослідження та формулювання принципів підходів до моделювання розвитку людського потенціалу міст в контексті закономірностей поведінкової економіки, що дозволяє більш повно враховувати очікування людей, їх поведінкові траєкторії, зокрема із застосуванням інструментів когнітивної реструктуризації і більш ефективно досягати цілей міського розвитку в умовах невизначеності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах зсуву предмету конкуренції в бік людського потенціалу релевантної якості, чітко актуалізується акцент системи управління соціально-економічним розвитком міста на людину й домогосподарства; це обумовлює потребу врахування відомих та очікуваних/ймовірних потреб міських мешканців, нового підходу до ідентифікації, усвідомлення та гармонізації соціальних, економічних, когнітивних, інформаційних, творчих, естетичних та ряду інших потреб людини. З огляду на це, врахування моделей людської поведінки в контексті визначення принципів положень для її когнітивної реструктуризації через систему чинників міського розвитку дозволить більш чітко сформулювати напрями стратегічного управління та досягти реалізації людиноцентрованого підходу, необхідного для формування, збереження та використання людського потенціалу міст, набуття ними довготривалої конкурентоспроможності в контексті збалансованого зростання і створення доданої вартості.

Формулювання цілей статті. Метою статті виступає дослідження ролі міст в реалізації людиноцентрованого розвитку соціально-економічних систем та аналіз здобутків поведінкової економіки в контексті моделювання людської поведінки та її когнітивної реструктуризації через систему чинників міського розвитку для забезпечення ефективної системи формування, збереження та використання людського потенціалу міст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна парадигма розвитку соціально-економічних систем різних рівнів в умовах набуття економікою постіндустріального характеру передбачає зміну вектору від інтенсифікації економічного зростання до узгодженого стійкого та нелінійного розвитку, зосередженості на локальному та територіальному рівні з метою віднайти приховані ресурси, спроможні забезпечувати довготривалу капіталізацію. Успішність поставленого завдання безпосередньо залежить від якості розвитку найважливішого продуктивного ресурсу – людського потенціалу, спроможного створювати усі необхідні матеріальні блага та формувати напрями і динаміку економічного і соціального розвитку певної території.

Міста відносяться до особливого типу території, специфічної соціально-економічної системи, виступають фокусом і результатом урбанізаційного процесу, що накладає відбиток на розвиток існуючої

суспільної моделі. Концентрація людських ресурсів відбувається саме в містах, як драйверах розвитку всієї території, тому вони представляють особливий науковий інтерес, оскільки в новітніх умовах набувають глобального значення в системі руху людських ресурсів. У сучасному глобалізованому середовищі саме міста є двигунами розвитку міжнародних економічних та соціальних процесів, культурної, комерційної та політичної діяльності та представляють собою складні системи, що складаються з матеріально-просторових та суспільно-структурних елементів [20]. В складній системі устрою міста людський чинник спричиняє визначальний вплив на соціально-економічні процеси, оскільки метою результативності міського функціонування є задоволення мешканців міста, а отже носіїв людського потенціалу, необхідними економічними, соціальними, культурними умовами існування, тобто створення сприятливого середовища для максимально повної реалізації особистісних життєвих цілей. Людський потенціал міста як об'єкт економічних і соціальних інтересів можна уявити і як сумарний узагальнюючий потенціал міста, що схематично зображено на рис. 1.

Основою існування міста є людина, як єдність біологічного і соціального ества та основний елемент міської структури, комфортне існування якої, можливість реалізувати цілі, зростати та нарощувати власні здібності впливає на рівень розвитку продуктивних сил, економічне зростання, загальний соціально-економічний розвиток міста, регіону, держави, світу за умов включення міста у національні та міжнародні ланцюжки створення вартості [9].

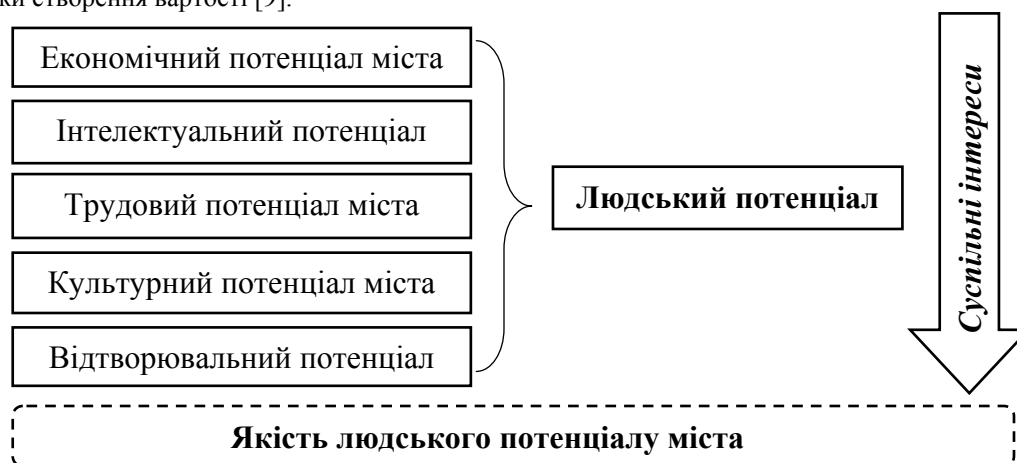

Рис. 1. Людський потенціал міста як синергія його складових

Джерело: сформовано автором

Слід зазначити, що кожне місто історично отримало свій особливий індивідуальний шлях розвитку, проте в будь-якому випадку процеси урбанізації позитивно відображаються на обсягу капіталовкладень в економіку, забезпечують перехід до більш високотехнологічних способів організації виробництва, підвищення платоспроможного попиту населення та споживання різноманітних благ, зростання рівня доходів населення, виступають осередком розвитку інновацій. При цьому в новітній концепції глобального міста усі перераховані властивості виходять за межі міста за рахунок залучення не лише місцевих, але й зовнішніх ресурсів на основі включення міст до глобальних економічних мереж [21]. Основними перевагами глобальних міст, що виступають центрами тяжіння для носіїв людського потенціалу високої якості, є розвинена соціальна інфраструктура, доступне транспортно-економічне сполучення, інститути сфери послуг, можливість приймати участь у політичних процесах та громадському самоврядуванні, здійснення посередницької функції між політикою та бізнесом, що формує сприятливий інвестиційний клімат тощо.

З іншого боку, на поведінку людей впливають структура і територіальне планування міста, а також загальна результативність функціонування міста як системи. Як зазначає Й. Гел [5], планування розвитку міст історично підпорядковувалось їх цільовому та функціональному призначенню: чітке планування міст Римської імперії підкреслювало їхню завойовницьку роль, компактне планування середньовічних міст сприяло виконанню функції осередків торгівлі й ремісництва, так само як і планування індустріальних центрів направлене на оптимальне розміщення виробничих засобів з метою зменшення витрат на ресурси і підвищення продуктивності. Пізніше із розвитком транспортної мережі міський простір, незалежно від призначення, починає перетворюватись на середовище автошляхів та паркувальних місць. Сьогодні подібна спрямованість переосмислюється і втрачає своє значення, а найкращих результатів досягають ті міста, в управлінні розвитком яких вдається органічно поєднати систематичне покращення умов життя, зростання комфорту перебування у міському просторі, забезпечення багатогранної активності та при цьому стійке нарощення соціально-економічних показників, що визначають успішність міста в ланцюжку створення вартості.

Дослідження, проведене Центром вивчення міст Великобританії у 2015 році, виявило, що причини, з яких люди обирають ті чи інші міста, в цілому, мають незначну диференціацію за віком, а до основних відносяться родинні або дружні стосунки (в середньому 28%), вартість проживання або наявність житла (27%), близьке розташування зелених зон (19%) та місця роботи (18,3%), якість (16,3%) та безпека оточуючого середовища (13,5%) (рис. 2). При цьому наявність закладів сфери послуг, зручне розташування місця навчання та доступність соціальної інфраструктури і транспортного забезпечення хоча і не отримали високої значущості,

в той же час, обумовлюються загальним рівнем розвитку британських міст, тобто вже є достатніми для комфортного проживання в обраних містах.

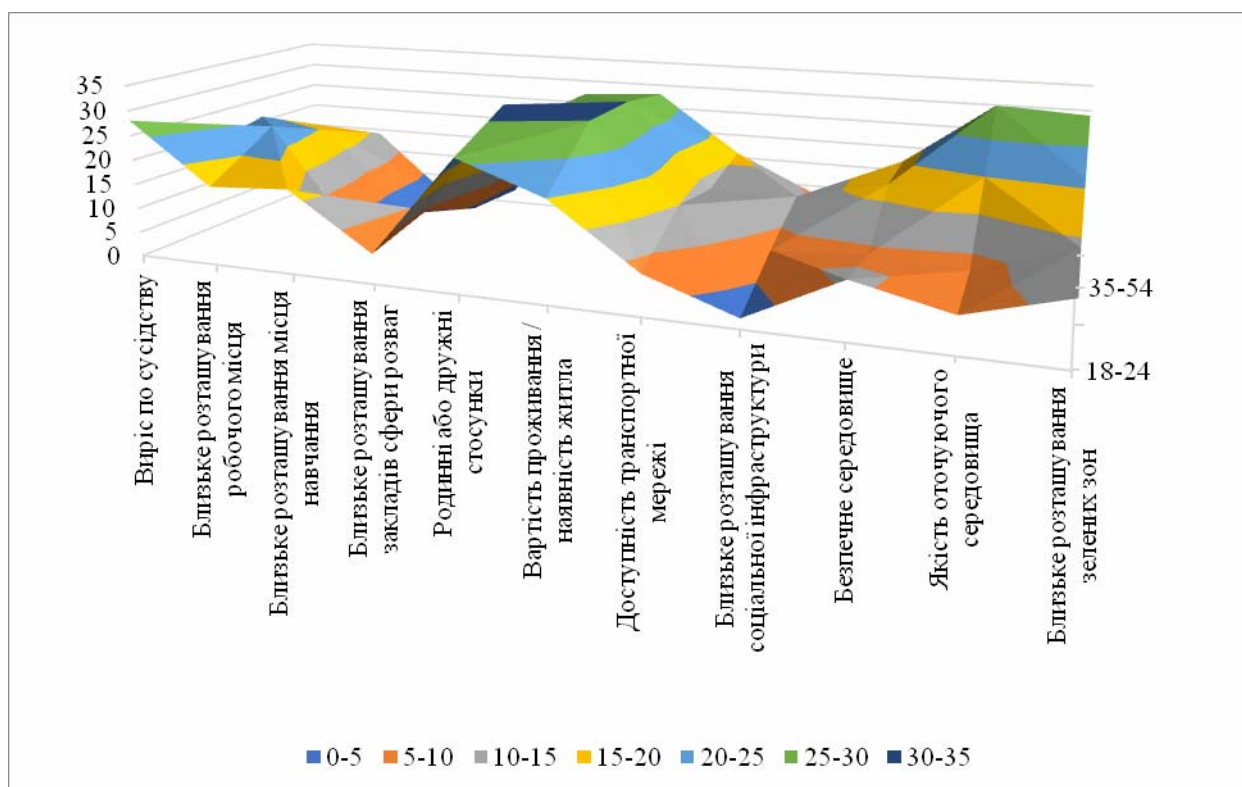

Рис. 2. Поверхнева діаграма розподілу причин, за яких люди обирають міста для проживання, у %
Джерело: складено авторами на основі [22]

Більш пізні дослідження, засновані на темах онлайн-обговорень мешканців різних міст виявили, що ключові проблемні питання стосуються якості транспортної мережі, працевлаштування, різноманітності сфери обслуговування та можливостей приймати активну участь у громадській діяльності [23]. Таким чином, базові аспекти привабливості міст визначаються комфортом проживання, наявністю та якістю робочих місць із відповідним рівнем оплати праці, зручністю транспортної та загальної міської інфраструктури, розвитком мережі розваг та творчого зростання, тісністю родинних і дружніх зв'язків. Зазначені елементи формують середовище тяжіння для носіїв людського потенціалу, визначаючи їх прагнення бути мешканцями обраних міст, реалізовувати власні можливості в контексті досягнення особистісних життєвих цілей, а отже стимулювати розвиток міст і досягати позитивної соціально-економічної динаміки.

В той же час, для більшості українських міст сьогодні характерною є зворотна ситуація, відтік людських ресурсів та їх міграція до мегаполісів та обласних центрів, які здебільшого пропонують порівняно кращі умови для компактного проживання та розвитку, гарантії працевлаштування, професійної реалізації, зокрема в інноваційних і креативних сферах [6; 24]. І, навіть за умови суттєвого покращення економічної ситуації в містах, зазначена негативна тенденція зберігається за рахунок усталених моделей поведінки, сформованого світогляду, менталітету та уявлень людей. З огляду на те, що інструменти міського розвитку, засновані на положеннях неокласичної теорії, все частіше виявляють свою неефективність, оскільки базуються на концепції раціональності (природної здатності до здійснення оптимального вибору), необхідним є перегляд існуючих підходів.

Оскільки сьогоденні економічні процеси є вкрай динамічними, часто непередбачуваними та нестійкими для простеження закономірностей перебігу трансформацій, що в них відбуваються, для пояснення їх сутності і розробки рекомендацій з удосконалення необхідне органічне поєднання різноманітних теорій, концепцій, наукових шкіл і галузей наукових досліджень.

Традиційна неокласична економіка спирається на положення раціоналізації економічної поведінки [25], тобто здійснення економічними акторами раціонального, максимізованого вибору при прийнятті рішень. Тривалий період часу економісти не допускали думки про можливість суттєвого впливу викривлень або відхилень раціональної поведінки людини на економічні процеси, тобто засновували свої висновки на підході, за якого економічна поведінка суб'єкта розглядається відокремлено від її природних властивостей як така, що завжди прагне максимізувати економічний результат. Одночасно з тим, усі наявні економічні дослідження сформульовано навколо прагнення створити певний формалізований опис, характеристику способу дій та прийняття рішень, модель поведінки одних економічних агентів при взаємодії з іншими для того, щоб більш точно прогнозувати розвиток подій. Подібне прагнення значним чином підсилюється завдяки набуттю

економічними процесами характеристик нестабільності та невизначеності в нових економічних умовах, де точність прогнозів подальшого розвитку визначає стратегічне положення соціально-економічних систем різних рівнів.

Огляд існуючих наукових джерел щодо розвитку поведінкової концепції [26] дозволяє визначити, як трансформувалось розуміння впливу чинників людської поведінки на економічні процеси та за рахунок яких інструментів можливо завдати управлінського впливу з метою її коригування. Трансформація людської поведінки, яка носить ознаки негативної або вимагає коригування, відбувається із застосуванням інструментів когнітивно-поведінкового втручання. Основні принципи цього інструменту засновані на твердженнях про те, що почуття та поведінка людей залежить від способу мислення, тоді змінити поведінку можливо на основі зміни способу мислення та зміни думок, тобто основний вплив необхідно спричиняти на процес мислення. Опір змінам при цьому виникає тоді, коли застосовано невідповідні стимули, які вступають у конфлікт із цілями особистості [27].

Спроби застосувати принципи когнітивно-поведінкового підходу доводять свою успішність в практиці міського планування та розвитку розвинених країн, однак необхідним є обов'язкове узгодження дії стимулів та особистісних цілей. Так, побудова мережі велодоріжок та доступності велотранспорту не призведе до бажаних цілей зменшення витрат на громадський транспорт та скорочення викидів в атмосферу, якщо це не співпадає з прагненням мешканців міста до більшої екологічної відповідальності, так само як і розбудова мережі закладів освіти без відповідного сприяння закріпленню просоціальної моделі поведінки (через зміну ставлення, цінностей, переконань) не призведе до суттєвого підвищення її ефективності. З огляду на це, розробка та реалізація стратегічних планів розвитку міст з метою формування середовища, комфортного для людської реалізації та розвитку, уточнення цих планів, вимагає не тільки узагальненого окреслення довготривалих пріоритетів та цілей, але й узгодження зусиль різноманітних стейкхолдерів для формування позитивних орієнтирів збереження і відтворення людини як особистості в системі розвитку міста.

Застосування подібного підходу знайшло своє відображення у моделі Дефрі (Defri's 4E Model, 2011) [28], ключовими елементами якої є включення (інформаційне супроводження, підтримка відповідального способу поведінки, усунення бар'єрів, формування усвідомлення, надання альтернатив, навчання та розвиток необхідних навичок), залучення (використання мереж соціальної взаємодії, посередників та партнерів, ЗМІ, лідерів думок тощо), приклад застосування (впровадження відповідних заходів та реалізація політики, відповідальна лідерська поведінка) та заохочення (система грантів і заохочень, застосування нематеріальних стимулів та соціального тиску, системи штрафів та заборон).

Наведені способи впливу концентруються на трансформації усталених моделей поведінки, зміні ціннісних орієнтирів, світогляду та мислення та вимагають реалізації відповідної політики, змістовного наповнення та врахування особистісних характеристик, що узагальнено можна представити у формі відповідного механізму (рис. 3).

Ключовими драйверами імплікації поведінкового підходу виступатиме політика міського розвитку, через яку має здійснюватися інформаційна та консультаційна підтримка, закріплення просоціальної поведінки на основі усунення бар'єрів, формування системи підтримуючих і обмежуючих стимулів, формування відповідного середовища на основі розвитку людського та соціального потенціалу міста, розбудова мережі інституційного забезпечення, формування відповідального лідерства та сприяння набуттю відповідних особистісних характеристик на індивідуальному рівні – здійснення моніторингу та врахування потенціалу сприйняття, межі включеності до соціальних груп, наявного попереднього позитивного досвіду, світогляду, цінностей, особливостей мислення.

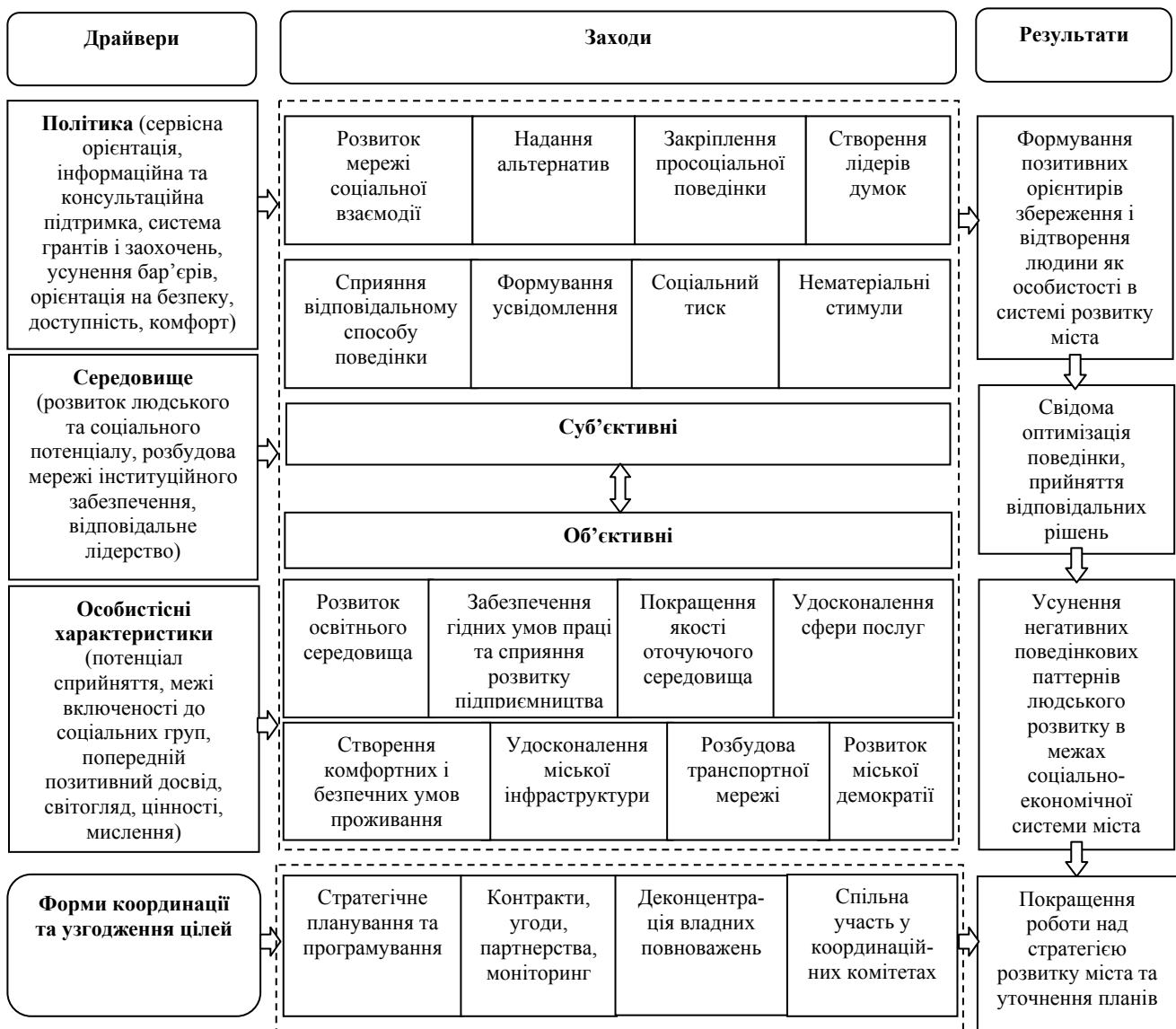

Рис. 3. Принциповий механізм імплікації поведінкового підходу в контексті формування людиноцентрованого розвитку міст

Джерело: розроблено авторами

Критично важливою ознакою прогресивного міста є поступова імплементація сервісного характеру управлінського впливу, що базується на усвідомленні суб'єкт-суб'єктного типу відносин між міським менеджментом та мешканцями. Саме клієнтська орієнтація має транслюватись на всіх рівнях муніципальної сфери та сприйматись як критерій ефективності діяльності. Тобто найкращі бізнес-практики клієнтоорієнтованості, вбудовані та реалізовані у середовищі муніципалітету у формі сервісної компетентності міських лідерів та адміністративного персоналу, додаватимуть силу тяжіння як передумову конкурентоспроможності.

Перелік об'єктивних заходів реалізації (розвиток освітнього середовища з метою навчіння та набуття необхідних навичок, забезпечення гідних умов праці та сприяння посиленню підприємницького капіталу, створення комфортних умов проживання, удосконалення міської інфраструктури, сфери послуг, покращення якості оточуючого середовища, розбудова транспортної мережі, розвиток міської демократії) доповнюється переліком суб'єктивних (сприяння відповідальному способу поведінки та її закріплення, формування усвідомлення, побудова системи соціального тиску, використання нематеріальних стимулів, розвиток мережі соціальної взаємодії, надання альтернатив, виявлення лідерів думок) та є направлені на формування позитивних поведінкових орієнтирів, подальшу їх свідому оптимізацію та усунення негативних поведінкових паттернів, які ведуть до послаблення людського потенціалу або погіршення його якості.

Висновки. За результатами проведеного дослідження слід відзначити, що сьогодні успішність розвитку соціально-економічних систем будь-якого рівня визначається рівнем розвитку найважливішого продуктивного ресурсу – людського потенціалу, чия визначальна роль обумовлюється його спроможністю за умов набуття необхідних кількісних та якісних характеристик створювати усі необхідні матеріальні блага,

забезпечувати динаміку економічного і соціального розвитку на локальному, національному та глобальному рівні.

Одночасно з тим концепція сталого розвитку та постіндустріальний характер сучасної економіки зміщує увагу наукового пізнання до рівня територій та міст, які виступають у якості особливих соціально-економічних систем, драйверів динамічного зростання, що забезпечується за рахунок концентрації людських ресурсів, особливі характеристики яких визначають результативність процесів урбанізації. Визначено, що людський потенціал міста можна розглядати як сукупність економічного, інтелектуального, трудового, культурного та відтворювального елементів людського потенціалу, синергетична дія яких сприяє нарощенню обсягу капіталовкладень в економіку, переходу до більш високотехнологічних способів організації виробництва, перетворення міста або території на осередок розвитку інновацій тощо. Однак, досягнення подібних позитивних результатів неможливо, якщо в уявленні людей місто їх проживання не визначається у якості комфортного середовища життєвої та особистісної реалізації, зростання та розвитку, яке вони не ототожнюють з майбутніми стратегічними цілями та пріоритетами. Останні дослідження підтверджують, що вчинки та дії носіїв людського потенціалу не завжди відповідають раціональній концепції неокласичної економіки, за якої економічна поведінка людей розглядається як оптимальна, та знаходяться під впливом інших складових, які виявляються визначальними при прийнятті рішень. З точки зору людиноцентрованого підходу набагато значущими виявляються не лише економічні мотиви (доступність працевлаштування, вартість житла, транспортне забезпечення, рівень доходів), але й соціально-психологічні, такі як родинні або дружні стосунки, якість та безпека міського простору, сприятливе планування міст та наявність зелених зон, доступність соціальної інфраструктури. Таким чином, найкращих результатів досягають ті міста, в управлінні розвитком яких вдається досягти систематичного покращення умов життя, зростання комфорту перебування у міському просторі, забезпечення багатогранної активності для його мешканців та при цьому стійкого нарощення соціально-економічних показників, капіталізації доданої вартості, досягнення динамічного зростання.

Основні досягнення поведінкової економіки дозволили визначити, що з метою удосконалення напрямків розвитку людського потенціалу міста можуть бути застосовані інструменти когнітивно-поведінкового втручання, направлено на коригування поведінкових викривлень або відхилень раціональної поведінки людини на основі зміни способу мислення та думок. З огляду на розглянуті можливості запропоновано принципний механізм імплікації поведінкового підходу в контексті формування людиноцентрованого розвитку міст, ключовими драйверами якого виступатиме політика міського розвитку (здійснення інформаційної та консультаційної підтримки, усунення бар'єрів, система грантів, заохочень та обмежень), формування середовища для закріплення просоціальної поведінки (розвиток людського та соціального потенціалу міста, інституційне забезпечення, система відповідального лідерства) та набуття відповідних особистісних характеристик (врахування потенціалу сприйняття, рівня колективізму, наявного попереднього позитивного досвіду, світогляду, цінностей, особливостей мислення), що реалізується через систему об'єктивних та суб'єктивних чинників та направлене на формування позитивних поведінкових орієнтирів / усунення негативних поведінкових паттернів розвитку людського потенціалу міста в системі стратегічного планування.

Дискусії щодо впровадження запропонованого механізму, уточнення основних стейкхолдерів та агентів змін, що забезпечуватимуть ефективну реалізацію принципів когнітивно-поведінкового втручання в систему управління розвитком міста, узгодження цілей міського розвитку та об'єднання зусиль для формування позитивних орієнтирів збереження і відтворення людини як особистості в системі розвитку міста, тривають. Окрім того потребують подальшого доопрацювання та уточнення механізми координації роботи над удосконаленням стратегії та поточних планів розвитку міста в контексті імплікації людиноцентрованого підходу, окремим питанням залишається визначення дієвих інструментів відстеження, аналізу та оцінки наявних поведінкових орієнтирів з метою їх коригування, що залишає широке поле для досліджень та емпіричних експериментів.

Бібліографічний список.

1. Mills E.S., Hamilton B.W. Urban Economics. Glenview (Illinois); London: Scott, Foresman and Company, 1984. 420 p.
2. Jay Wright Forrester. Urban Dynamics, 1969. 286 p.
3. Capello R. Regional Economics. Routledge, 2015. 49 p.
4. Джекобс Дж. Города и богатство наций. Принципы экономической жизни. Новосибирск, Сибирская гильдия управляющих, 2009. 300 с.
5. Йен Гел. Міста для людей. Київ: Основи, 2018. 304 с.
6. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : монографія / за ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. Київ: Фенікс, 2017. 438 с.
7. Панкратов Н.В. Развитие человеческого потенциала в условиях городской среды. *Теория и практика общественного развития*. 2014. № 1. С. 442-446.
8. Карлова О.А., Гуляк Р.Е. Функціонування міста як складної соціально-економічної системи. *Научно-технический сборник*. 2008. №80. С. 3-12.

9. Осипенко К.В., Ключниченко С.Є. Врахування ресурсних обмежень для сталого розвитку населених пунктів. Регіональна політика: історія, політико-правові засади, архітектура, урбаністика. Збірник наукових праць. Випуск IV (частина друга). Київ-Тернопіль: Бескиди, 2018. С. 86-90.
10. Грیشнова О.А., Дмитрук С.М. Людський капітал в умовах кризи: оцінка та пошук можливостей збереження. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2015. № 5(170). С. 11-16.
11. Bruneckiene J., Cincikaite, R., Kilijoniene, A. The Specifics of Measurement the Urban Competitiveness at the National and International Level. *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*. 2012. Vol. 23. pp. 256-270.
12. Bernard Pecqueur. Territorial development. A new approach to development processes for the economies of the developing countries. *Revista Internacional Interdisciplinar INTERthesis*. 2013. P. 8-32. doi:10.105007/1807-1384.2013v10n2p8
13. Andreea Gradinaru. The Contribution of Behavioral Economics in Explaining the Decisional Process. *Procedia Economics and Finance*. 2014. Vol. 16. P. 417-426.
14. Тельнов А. С., Решмідлова С. Л. Розвиток поведінкової економіки у прийнятті економічних рішень. *Економічний вісник*. Серія: фінанси, облік, оподаткування. 2020. Вип. 5. С. 160-170.
15. Nesterenko O. Behavioral economic theory: a methodological breakthrough or extension of the boundaries of dominant orthodoxy? *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv*. 2019, no. 5(206). pp. 28-33. URL: bulletin-econom.univ.kiev.ua/archives/9119 (дата звернення 20.09.2020).
16. Anable J., Lane B., Kelay T. An Evidence Base Review of Public Attitudes to Climate Change and Transport Behaviour. *The UK Energy Research Centre et al for the Department for Transport*. 2006. URL: <https://abdn.pure.elsevier.com/en/publications/an-evidence-base-review-of-attitudes-to-climate-change-and-transp> (дата звернення 8.06.2020)
17. Vare P., Scott W. Learning for a Change: Exploring the Relationship Between Education and Sustainable Development. *Journal of Education for Sustainable Development*. 2007. 1 (2), 191-198.
18. Пилипенко Н.М., Беляєва В.В. Можливості застосування інструментарію поведінкової економіки при проведенні економічної політики в Україні. *Економіка та держава*. 2019. № 5. С. 95-100.
19. Ушкальов В.В. Вплив поведінкових чинників на ефективність процесу розвитку персоналу підприємства. *Економіка та управління підприємствами*. 2019. Вип. 31. С. 401-408.
20. Гончар О.М. Сутність урбанізації як глобального економічного процесу. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2016. № 2 (6). 196 с.
21. Скавронська І. Світові й глобальні міста: подібності та відмінності. *Економіка*. 2014. №4 (130). С. 61-65.
22. Elli T., Serwicka I., Swinney, P. Urban demographics. Why people live and work. *Research Gate*, [Online], 2015, available at: https://www.researchgate.net/publication/282733923_Urban_demographics_Where_people_live_and_work (Accessed 15 June 2020).
23. Harry Carr, Ben Glover, Stanley Phillipson-Brown, Josh Smith, Mark Essex, Stuart Burt. The future of towns. Demos, 2020. 97 p.
24. Shaulska L., Yakymova N., Krymova M. Innovative employment in the structure of the modern labor market. *EJTS European Journal of Transformation Studies*. 2020. Vol. 8, No. 1. pp.79-92.
25. Кривий В.І. Передумови виникнення поведінкової економіки. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія “Економічні науки”. 2016. Вип. 18 (1). С. 12-16.
26. Erik Angner. We're all behavioral economists now. *Journal of Economic Methodology*. 2019. Vol. 26. № 3. P. 195-207. URL: doi =10.1080/1350178X.2019.1625210 (дата звернення 17.06.2020)
27. Демерс А. Е. Психологія опору в психоаналітичному та когнітивно-поведінковому терапевтичних підходах. *Психологічні перспективи*. 2012. Випуск 20. С. 37-47.
28. Defra 4Es model. URL: <http://www.wrap.org.uk/content/defra-4es-model>

References.

1. Mills, E.S. and Hamilton, B.W. (1984), *Urban Economics*, Glenview (Illinois); London: Scott, Foresman and Company.
2. Forrester, J.W. (1969), *Urban Dynamics*, M.I.T. Press, Cambridge, Mass.
3. Capello, R. (2015). *Regional Economics*. 2nd ed, Routledge.
4. Dzhekobs, Dzh. (2009), *Goroda i bogatstvo natsiy. Printsipy ekonomicheskoy zhizni*. [Cities and wealth of nations. Principles of Economic Life], Sibirskaya gil'diya upravlyayushchikh, Novosibirsk, Russia.
5. Ghel, I. (2018). *Mista dlja ljudej* [Cities for people], Osnovy, Kyiv.
6. Mezentsev, K. Oliynyk, J. and Mezentseva, N. (2017). *Urbanistychna Ukrayina: v epitsentri prostorovykh zmin* [Urban Ukraine: at the epicenter of spatial change]. Feniks, Kyiv, Ukraine.
7. Pankratov, N.V. (2014), “Development of human potential in the urban environment”. *Teoryja y praktyka obshchestvennogo razvityja*, vol. 1, pp. 442-446.
8. Karlova, O.A. and Ghuljak, R.E. (2008), “The functioning of the city as a complex socio-economic system”, *Kommunal'noye khozyaystvo gorodov: nauchno-tehnicheskij sbornik, ekonomicheskiye nauki*, no. 80. pp. 3-12.
9. Osypenko, K.V. and Kljushnychenko, J.J. (2018). “Taking into account resource constraints for sustainable development of settlements”. *Rehional'na polityka: istoriya, polityko-pravovi zasady, arkhitektura, urbanistyka*, vol. IV, part 2, pp. 86-90.

10. Hrishnova, O.A. and Dmytruk, S.M. (2015), "Human capital in a crisis: assessing and finding ways to save". *Visnyk Kyyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, no. 5(170), pp. 11-16.
11. Bruneckiene, J. Cincikaite, R. and Kilijoniene, A. (2012), "The Specifics of Measurement the Urban Competitiveness at the National and International Level". *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*, vol. 23, pp. 256-270.
12. Pecqueur, B. (2013), "Territorial development. A new approach to development processes for the economies of the developing countries". *Revista Internacional Interdisciplinar INTERthesis*, [Online], pp. 8-32. available at: doi: 10.5007/1807-1384.2013v10n2p8 (Accessed 4 Aug 2020).
13. Gradinaru, A. (2014). "The Contribution of Behavioral Economics in Explaining the Decisional Process". *Procedia Economics and Finance*, vol. 16, pp. 417-426.
14. Tel'nov, A. S. and Reshmidiłova, S. L. (2020), "Development of behavioral economics in economic decision making". *Ekonomichnyy visnyk. Seriya: finansy, oblik, opodatkovannya*, vol. 5. pp. 160-170.
15. Nesterenko, O. (2019). "Behavioral economic theory: a methodological breakthrough or extension of the boundaries of dominant orthodoxy?", *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv*. [Online], vol. 5(206), pp. 28-33. available at: bulletin-econom.univ.kiev.ua/archives/9119 (Accesses at 20.09.2020)
16. The official site of University of Aberdeen. (2006). "An Evidence Base Review of Public Attitudes to Climate Change and Transport Behaviour". Final Report the Department for Transport, [Online], available at: <https://abdn.pure.elsevier.com/en/publications/an-evidence-base-review-of-attitudes-to-climate-change-and-transp> (Accessed 8 June 2020)
17. Vare, P. and Scott, W. (2007). "Learning for a Change: Exploring the Relationship Between Education and Sustainable Development". *Journal of Education for Sustainable Development*, vol.1 (2), pp.191-198.
18. Pylypenko, N.M. and Byelyayeva, V.V. (2019). "Possibilities of using the tools of behavioral economics in conducting economic policy in Ukraine". *Ekonomika ta derzhava*, vol. 5, pp. 95-100.
19. Ushkal'ov, V.V. (2018). "Influence of behavioral factors on the efficiency of the personnel development process of the enterprise". *Ekonomika ta upravlinnya pidpryyemstvamy*, vol. 31, pp. 401-408.
20. Gonchar, O.M. (2016). "The essence of urbanization as a global economic process", *Naukovyy visnyk Mukachivs'koho derzhavnoho universytetu*, vol. 2 (6), pp. 96-108.
21. Skavrons'ka, I. (2014). "World and global cities: similarities and differences", *Ekonomika*, vol. 4 (130), pp. 61-65.
22. Thomas, E. Serwicka, I. and Swinney, P. (2015). Urban demographics. Why people live and work, *Research Gate*, [Online], available at: https://www.researchgate.net/publication/282733923_Urban_demographics_Where_people_live_and_work (Accessed 15 June 2020).
23. Carr, H. Glover, B. Phillipson-Brown, S. Smith, J. Essex, M. and Burt, S. (2020). *The future of town*, [Online]. available at: <https://demos.co.uk/wp-content/uploads/2020/12/The-Future-of-Towns-Report.pdf> (Accessed 20 December 2020).
24. Shaulska, L. Yakymova, N. and Krymova, M. (2020). Innovative employment in the structure of the modern labor market. *EJTS European Journal of Transformation Studies*, vol. 8, no. 1, pp. 79-92.
25. Kryvyy, V.I. (2016). "Prerequisites for the emergence of behavioral economics", *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriya "Ekonomichni nauky"*, vol. 18 (1), pp. 12-16.
26. Angner, E. (2019). "We're all behavioral economists now". *Journal of Economic Methodology*, [Online], vol. 26, no. 3, available at: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1350178X.2019.1625210> (Accessed 17 June 2020)
27. Demers, A.E. (2012). "Psychology of resistance in psychoanalytic and cognitive-behavioral therapeutic approaches", *Psykholohichni perspektyvy*, vol. 20, pp. 37-47.
28. Wrap. "Defra 4Es model", available at: <http://www.wrap.org.uk/content/defra-4es-model> (Accessed on 4 Aug 2020)

Стаття надійшла до редакції 24.12.2020 р.